

Жданенко Світлана Борисівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: svetlana.zdanenko@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6276-8275

Мелякова Юлія Василівна, кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри філософії Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: melyak770828@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6699-8078

СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВА НА ІНФОРМАЦІЮ

Показано, що право на інформацію і свобода слова є двома відособленими елементами ширшого поняття свободи інформації. Право на інформацію не поглинається свободою слова, має власну сутність та функцію щодо задоволення певних інтересів суб'єктів. Доводиться, що право на доступ до інформації гарантує реалізацію більш широкого за змістом права на інформацію. Обґрунтовується потреба комплексного філософського вивчення інформаційної свободи людини та її правового регулювання.

Ключові слова: права людини, право на інформацію, інформаційні права і свободи, свобода слова, свобода інформації, право на доступ до інформації.

Постановка проблеми. Проблема захисту інформаційної свободи та пошук його ефективних засобів є актуальними для багатьох країн. Причому у державах, що мають тоталітарне минуле, важливішими стають способи захисту інформаційної свободи не стільки за допомогою держави, скільки від самої держави. У цьому випадку підвищується контролююча функція наддержавних органів, які не залежать від волі держави, від її економіки, політичної обстановки.

Оскільки концептуальна основа права на інформацію знаходиться сьогодні у стадії активної розробки й становлення, які-небудь одноманітні підходи до визначення його сутності відсутні. Проте значна увага приділяється співвідношенню права на інформацію з іншими інформаційними правами і свободами громадян. Виникає потреба у виявленні взаємозв'язку права на інфор-

мацію зі спорідненими поняттями, аби належним чином визначити досліджуваній феномен.

У першу чергу виникає інтерес до співвідношення права на інформацію зі свободою слова, оскільки історично право на інформацію зростає зі свободи слова. Більше того у багатьох країнах у чинних конституційних нормах про свободу слова виділяють відносно нове право на інформацію. У той же час правове регулювання інформаційних прав і свобод у різних країнах характеризується особливостями. На цій підставі дуже поширена позиція, що свобода слова поглинає право на інформацію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про те, що проблема права на інформацію та його співвідношення зі свободою слова є доволі ґрунтовно опрацьованою.

Серед фундаментальних досліджень даного напрямку слід виділити роботи Н. Берестовицької, М. Дубровіної, М. Муратова, В. Снеткова [1–4]. Вони зробили спробу простежити діалектику даного права та свободи слова та визначити межі міри права на інформацію. Незважаючи на вже наявну судову інтерпретацію й здійснений філософсько-правовий аналіз, дане право, на нашу думку, знаходиться в процесі своєї еволюції завдяки інтенсивному технічному розвитку.

Іншої позиції дотримуються Ю. Дмитрієв і А. Златопольський, розглядаючи право на інформацію як складову частину свободи слова і друку [5]. Однак такий підхід викликає серйозні заперечення, оскільки це призводить до збіднення його змісту. Отримання інформації є лише одним з елементів більш вузького права на доступ до інформації. Право ж на інформацію поглинає свободу слова і друку, які регулюють в основному розповсюдження інформації.

Французький учений Б. Вуайєн виділяє право на інформацію як самостійне право, оскільки воно забезпечує людині реалізацію здібності до адаптації в соціальному світі. Він підкреслює, що на практиці право на інформацію найтіснішим чином пов'язане зі свободою слова, оскільки інформація поставляється насамперед засобами масової інформації. ЗМІ поширюють саме думки і найчастіше думки тих, ким вони контролюються. Тому право на інформацію, на думку цього автора, не тільки не може включатися у свободу слова, воно є соціальною «копією» традиційної свободи слова і навіть знаходиться з нею у певній суперечності. Для того щоб вирішити дане протиріччя й забезпечити об'єктивність у наданні відомостей, одержувач інформації повинен творчо ставитися до неї [6].

Формулювання цілей. Метою статті є спроба філософської концептуалізації права людини на інформацію.

Виклад основного матеріалу. Право на інформацію, на нашу думку, не поглинається свободою слова і друку. Воно є багатшим, змістовнішим і має власну субстанцію, відіграючи особливу роль у задоволенні певних інтересів суб'єктів.

Як справедливо стверджує Н. Корченкова, право на інформацію не тільки не поглинається свободою слова, не є одним з її елементів, але знаходиться у певній суперечності з нею [7, с. 79]. Воно передбачає перш за все право на об'єктивну інформацію про події у суспільному житті, тоді як свобода слова спрямована на вільну циркуляцію оцінної інформації, думок і позицій окремих осіб.

Іншим важливим критерієм відмежування права на інформацію від свободи слова слугує ефективний доступ до джерел інформації. Останній є неістотним для реалізації вільного слова й обміну думками з приводу суспільних справ, тоді як право на інформацію істотним чином буде порушено за відсутності можливості одержати відомості значущого характеру для будь-якого члена соціуму. Крім того, право на інформацію і свобода слова виконують різні функції у суспільстві. Якщо свобода слова забезпечує вільне обговорення суспільних справ, то за допомогою права на інформацію громадянське суспільство взаємодіє з державою, залучає нові порції інформації до публічних дебатів і дисциплінує суб'єктів влади [8, с. 244].

Особливої уваги потребує співвідношення понять «право на інформацію» та «свобода інформації», адже часто в дискусіях вони застосовуються як взаємозамінні.

Французький дослідник Р. Пінто використовує термін «свобода інформації», розглядаючи її як структурний елемент свободи слова [9]. На його думку, інформація є одностороннім процесом передачі відомостей від інформатора до одержувача інформації. Як складова свободи слова, свобода інформації має відбиток дуальної природи останньої: з одного боку, передбачає правомочність стосовно розповсюдження повідомлень і, з іншого боку, правомочність стосовно безперешкодного отримання інформації. На його думку, свободу інформації слід відмежовувати від права на інформацію.

Навряд чи можна погодитися з таким підходом до співвідношення свободи слова зі свободою інформації. До того ж, інформація включає різного роду відомості, не тільки оціночні і такі, що відображають чиюсь вільну думку, певну позицію. Оскільки поняття інформації поглинає поняття «думка», «вільне слово» і «позиція індивіда», то і свобода інформації не входить, а включає у свій зміст традиційну свободу слова.

Проте можна погодитися з Р. Пінто, коли він виділяє в даній групі інформаційних прав і свобод активний і пасивний аспекти, які властиві практично будь-якій правомочності стосовно поводження з інформацією. І такий подвійний характер обумовлений саме тим, що обмін, комунікація, взаємна передача відомостей припускають і обумовлюють поняття інформації. Інформація є тільки там і тоді, коли є приймач інформації, який може сприйняти інформацію, як щось нове, невідоме раніше і таке, що має певну цінність. Інформація сама по собі не існує.

Представником широкого підходу до розуміння співвідношення свободи слова та права на інформацію є німецький дослідник Г. Горніг [10]. Право на інформацію він розглядає як пасивну форму свободи інформації, уникаючи використовувати термін право на інформацію самостійно, хоча і вказує на те, що ці терміни ідентичні. Активною формою свободи інформації є свобода слова.

Оскільки право на інформацію включає сприйняття будь-якої вільно циркулюючої у суспільстві інформації, він вважає його разом зі свободою слова двома сторонами свободи інформації. Таким чином, Г. Горніг не проводить чіткого розмежування цих свобод, розглядаючи їх у сукупності [10].

Однак навряд чи можна погодитися з таким широким підходом, адже незважаючи на тісний взаємозв'язок між собою правом на інформацію і свободою слова, вони мають власне смислове навантаження і володіють самостійною значущістю. Не можна розцінювати право на інформацію тільки як право долучатися до чужих думок, яке, хоча й не завжди, виступає у формі пасивної поведінки суб'єкта. До того ж дане право містить й активну поведінку з пошуку, передачі, зберігання інформації. Такий зміст не припускає пасивного характеру права на інформацію.

У цілому можна погодитися з Г. Горнігом стосовно визнання широких меж свободи інформації, яка включає абсолютно всі інформаційні права і свободи громадян, охоплюючи сферу комунікації й інформаційної діяльності в суспільстві. Через таку її широту недоцільно виділяти активну і пасивну сторони свободи інформації, тоді як обидві ці сторони притаманні і свободі слова, і праву на інформацію.

З іншого боку, Г. Горніг абсолютно має рацію щодо неприпустимості обмеження свободи інформації окремими видами інформації, оскільки це суперечило б соціальному сенсу даної свободи. Свобода інформації втратила б свою цінність, якби питання про загальнодоступність джерела інформації вирішувалося на власний розсуд законодавця або виконавчої влади. На думку цього автора, всі джерела, які задовольняють суспільні або індивідуальні потреби, є відкритими й загальнодоступними.

На думку М. Корен, свобода комунікації в загальному плані, є свободою кожної людини спілкуватися одна з одною, передавати або одержувати інформацію, тобто відправляти і приймати повідомлення [11]. Також – це свобода слова і свобода одержувати інформацію. При цьому авторка справедливо наголошує, що захист процесів комунікації через його правове оформлення і виступає в цілому як свобода інформації. Не виділяючи право на інформацію в структурі свободи інформації, вона, проте, неявно має на увазі під ним свободу на отримання інформації. Уявляється все ж таки, що свобода отримання інформації, що обмежується пасивною правомочністю, є набагато вужчою за своїм змістом, аніж право на інформацію.

Голландський учений Г. Схауйт [12], дотримуючись схожої позиції, визначення свободи інформації обмежує лише публічною інформацією, що обертається у суспільній сфері. При цьому автор виділяє дві форми свободи інформації: індивідуальну та інституційну свободу інформації. Інституційна, яка є свободою засобів масової інформації, включає свободу преси, свободу віщання і свободу інших засобів інформації. Механізм захисту інституційної свободи інформації включає ті ж аспекти, що й індивідуальної, тобто свободи кожного індивіда вільно передавати й одержувати інформацію, здійснюючи інформаційний обмін. Але для інституційної свободи інформації особливе значення має свобода шукати й одержувати інформацію як основний елемент у діяльності ЗМІ. Таке розмежування не робить істотного впливу на концепцію в цілому, проте виявляється надзвичайно корисним у процесі правового врегулювання даної групи прав.

Голландський учений Дж. де Мей, розглядає право на інформацію в контексті демократичних принципів, коли органи управління зобов'язані розкривати громадськості свої документи й аргументи на користь ухвалення певного рішення. На цьому принципі ґрунтуються дві формули прав людини: свободу інформації у вузькому сенсі, що є свободою ЗМІ шукати інформацію; і право громадянина на інформацію, тобто свободу одержувати інформацію. Обидві свободи взяті разом є важливими для індивіда як право творити себе й удаватися у сенс будь-якого предмета, що привернув його увагу [13].

Право людини на інформацію закріплює найбільш загальні соціальні можливості у розпорядженні інформацією. Воно розкриває свою суть через свободу, що є загальною властивістю прав людини. Право є мірою і змістом свободи, і свобода ж є суттю прав. У правах людини свобода знаходить свій вимір і свій зміст. А отже, інформаційна свобода громадян безпосередньо забезпечується дієвим механізмом реалізації права на інформацію. Права і свободи людини розуміються як обмеження державної влади, а масштаб свободи визначається ступенем автономії особистості. Межі свободи є значно ширшими, аніж межі права людини.

Свобода інформації включає всю систему інформаційних прав і свобод громадян, зокрема свободу слова і вираження думок, свободу друку і засобів масової інформації, права шукати, одержувати, проводити, зберігати, поширювати й передавати інформацію. Вона також може включати право громадян на публічну відповідь і спростування недостовірної інформації, захист джерел інформації, заборону цензури, інші права громадян в інформаційній сфері. Свобода інформації сприяє самореалізації людини, повному розвитку її задатків і здібностей, реалізації потреб. Особливість свободи інформації полягає у вільному розпорядженні інформацією, невтручанні у сферу приватної інформаційної життєдіяльності людини, яка лежить за рамками обов'язків

перед суспільством і державою. Державне втручання у сферу духовної життєдіяльності особи має бути обмеженим, оскільки ця сфера являє собою сукупність проявів розуму, відчуття й волі. Тому такими важливими є надійні гарантії захисту від держави і посадовців, що перешкоджають здійсненню громадянами їх інформаційної свободи.

Незважаючи на відсутність чітких меж свободи інформації, її зміст цілком конкретний і знаходить своє вираження у сумі конкретних прав і історично традиційних свобод особи. Серед них головне місце займають традиційна свобода слова і вираження думок та право на інформацію, що знаходиться у стадії становлення, які розрізняються предметом правового регулювання. Свобода слова базується в основному на інформації похідного характеру, оцінних категоріях, тоді як право на інформацію включає у предмет свого правового регулювання доступ до державних ресурсів і ознайомлення з інформацією суспільно значущого характеру. Проте на практиці їх складно розвести, тому що найчастіше вони тісно взаємозв'язані й обумовлюють існування один одного.

Свобода інформації не вичерпує свого вмісту у свободі слова і праві на інформацію, а включає й іншу інформаційну правомочність громадян у суспільстві, зокрема свободу засобів масової інформації, яка цілком конкретна за своїм змістом і належить до сфери функціонування демократичного культурно-інформаційного простору. Дана свобода торкається в цілому всієї сфери комунікації й циркуляції інформації в суспільстві. Свобода інформації не зводиться до якогось певного виду соціальної інформації. Можна припустити, що межі свободи інформації продовжуватимуть розширюватися відповідно до розвитку інформаційного суспільства й становлення інформаційної цивілізації. Межами свободи інформації є конкретні права і свободи, врегульовані правом у сфері інформації.

Свобода інформації забезпечує вільну й безперешкодну циркуляцію інформації в суспільстві й одночасно гарантує невтручання у сферу індивідуальної інформаційної життєдіяльності особи. З цього виходить, що в рамках обов'язків держави перед громадянським суспільством діє саме право на інформацію, що припускає не доступність соціальної інформації взагалі, а відомостей суспільно значущого характеру, що знаходяться у володінні й розпорядженні державно-владних органів.

Особливої уваги заслуговує питання про співвідношення права на інформацію і права на доступ до інформації. Достатньо часто перше наполегливо замінюється другим. Наскільки правомірно ідентифікувати ці поняття або наскільки самостійним є право на доступ до інформації?

Право на доступ до інформації є частиною ширшого конституційного права на інформацію, що включає, крім прав шукати і одержувати, також права передавати, проводити і поширювати інформацію.

У специфічному правовому контексті право на доступ до урядової інформації означає забезпечене правовими засобами право вивчати або копіювати урядові документи, бути присутнім на засіданнях управлінських органів і користуватися певним державним устаткуванням. Дане право має на меті захистити право на інформаційне самовизначення громадянина. Таким чином, право на інформацію як частину ширшого «права знати» конституює один з найважливіших елементів третього покоління прав людини [7, с. 91].

Мабуть, це також дозволяє кваліфікувати право на доступ до урядової інформації як основне право людини. І навіть відмовляючи праву на доступ до інформації у фундаментальному характері, навряд чи можливо нехтувати тим фактом, що воно дає індивіду певний ступінь контролю над державною владою і захищає його від державного свавілля. Діяльність офіційних органів різного роду повинна бути відкрита для громадян і ЗМІ так, щоб вони були вільними вибрати інформацію на свій розсуд і незалежно від інформаційних служб державної адміністрації.

Американський дослідник С. Вієрементрі також схильний розглядати право на доступ до інформації як основне право людини. У той же час він використовує термін «право на інформацію» як рівнозначний праву доступу. Ці права не тільки не розмежовуються в його інтерпретації, але з легкістю замінюються більш загальним терміном «право знати». Це призводить до того, що право на інформацію включає, як головний елемент тільки правомочність одержувати інформацію. Уявляється, що дане тлумачення значно збіднює розуміння права на інформацію, зводячи його лише до доступу до інформації. С. Вієрементрі приходить до висновку, що, оскільки для реалізації різних прав на всіх рівнях необхідний доступ до відповідної інформації, то право на доступ до інформації саме по собі є особливим правом людини. Заперечення цього, на його думку, суперечило б і зробило б даремним будь-яке окреме основне право [14].

На думку Б. Вуайєна, право на інформацію пропонує ефективний доступ до джерел, що забезпечують наявність соціального одержувача для традиційної свободи слова [6]. Дане право ґрунтується на тому переконанні, що кожна людина має право знати з тієї простої причини, що без знання вона не є людською істотою у повному розумінні слова. Доступ до джерел Б. Вуайєн розглядає як критерій відмежування права на інформацію від свободи слова.

Звертаючись до аналізу права на інформацію, А. Малько інтерпретує дане право як право на доступ до офіційної інформації, акцентуючи увагу на схильності законодавчої й виконавчої гілок влади закривати інформацію. Він пропонує розвинути й конкретизувати конституційний обов'язок державних

органів за поданням інформації, що необхідно, на його думку, щоб «звести до мінімуму можливість свавілля з боку чиновників» і «змінити відношення між владою держави й громадянським суспільством» [15]. Він справедливо підкреслює особливе значення права на інформацію у політичній сфері суспільної життєдіяльності, вказуючи, що «комп'ютеризація забезпечить широкий доступ до інформації і тим самим полегшить функціонування суспільства, повертаючи до участі в його управлінні будь-яку зацікавлену сторону, забезпечить повне здійснення народовладдя» [15, с. 60]. До того ж нові інформаційні технології роблять реальним принцип рівної доступності до інформації всіх зацікавлених сторін.

Таким чином, при аналізі права на інформацію в центрі уваги знаходиться доступ до інформації. Навряд чи можна погодитися з А. Малько, що це однозначні феномени. Формальний підхід, з позиції правомочності, яка складає зміст досліджуваних явищ, диктує необхідність жорсткого відмежування права на інформацію від свободи інформації, і права на доступ до інформації від права на інформацію. З іншого боку, інтуїтивно діє презумпція, що ці поняття накладаються одне на одне і виділити критерії їх взаєморозподілу дуже складно, якщо не неможливо. Спроби визначити конкретні межі призводять часом до штучного віднесення тієї або іншої правомочності до певного поняття.

Очевидно, право на інформацію за своїм змістом є ширшим, тоді як право на доступ до інформації складається з правомочності шукати, запитувати і одержувати певного роду інформацію у правозобов'язаних суб'єктів. За своєю суттю право на доступ до інформаційних джерел гарантує реалізацію ширшого права на інформацію. Проте обидва вони виконують однакові соціальні функції і найчастіше виявляються термінологічно взаємозамінні. Це виправдано, оскільки критерій їх розмежування формальний і не визначає істотних відмінностей. Мабуть, доцільно запропонувати розуміти співвідношення цих понять як загальне і приватне. Право на доступ до інформації, забезпечуючи можливість ознайомлення з урядовими й адміністративними офіційними документами, гарантує реалізацію загального права на інформацію [16, с. 38–46].

Висновки. Таким чином, право на інформацію займає своє особливе місце у низці інших інформаційних прав особи. Це обумовлено специфікою його змісту, характеристиками об'єкта і суб'єкта, юридико-правовими властивостями певної країни. Але не меншого значення у зв'язку з цим набуває та роль, яку право на інформацію відіграє в суспільно-політичній практиці країни. З широкої сукупності інших інформаційних потреб громадян, які одержують правовий захист, лише право на інформацію реально забезпечує взаємозв'язок

суспільства в особі окремого індивіда й держави, додаючи, тим самим, індивіду статус активного суб'єкта соціального життя і гарантуючи механізми демократичної відповідальності в рамках режиму народовладдя. Інформаційна свобода людини, група правових норм, що її регулює, вимагають комплексного філософського вивчення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брестовицкая Н. М. Теоретические и социокультурные основания концептуализации проблемы свободы слова в европейской традиции: дис. ... д-ра филос. наук. Санкт-Петербург, 2006. 359 с.
2. Дубровина М. А. Защита конституционного права на свободу мысли и слова в современной России: дис. ... канд. юрид. наук. Саратов, 2007. 208 с.
3. Муратов М. Я. Право на свободу слова (история и современность): дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2002. 177 с.
4. Снетков В. Н. Средства массовой информации как фактор реализации свободы слова и права на информацию: политико-правовой аспект: дис. ... д-ра полит. наук. Санкт-Петербург, 2001. 489 с.
5. Дмитриев Ю. А., Златопольский А. А. Гражданин и власть. Москва: Прогресс, 1994. 384 с.
6. Voyenne B. Le droit à l'information. Paris: Aubier-Montaigne, DL 1970. URL: <http://www.sudoc.abes.fr/DB=2.1/SRCH?IKT=12&TRM=001829629> (дата звернення: 20.03.2019).
7. Корченкова Н. Ю. Становление теоретико-правовой концепции права на информацию: дис. ... канд. юрид. наук. Нижний Новгород, 2000. 203 с.
8. Юридична відповідальність за правопорушення в інформаційній сфері та основи інформаційної деліктології / І. В. Арістова, О. А. Баранов, О. П. Дзьобань та ін. Київ: КВІЦ, 2019. 344 с.
9. Pinto R. La liberie d'opinion et d'information. Controle jurisdictionnel et controle administratif. Domat, Montchrestien, 1955. 278 p.
10. Gomig G-H. Auperangsfreiheit und Informationsfreiheit als Menschenrechte. URL: <http://books.google.com.ua/> (дата звернення: 28.03.2019).
11. Koren M. Tell me! The right of the child to information, thesis. URL: <http://books.google.com.ua/> (дата звернення: 22.01.2019).
12. Schuijt G. Werkers van het woord. Media en arbeidsverhoudingen in de journalistiek. Deventer: Kluwer, 1987. 467 p.
13. Meij J. de. Wat is toch vrijheid van nieuwsgaring? *Selectiviteit in de massacommunicatie*. Kluwer, Deventer, 1971. 239 p.
14. Weeramantry C. G. Access to information: a new human right. The right to know. URL: <http://elib.uum.edu.my/kip/Record/um836342> (дата звернення: 18.04.2019).

15. Малько А. В. Право гражданина на информацию. *Общественные науки и современность*. Москва, 1995. №5. С. 56–62.
16. Дзьобань О. П. Філософія інформаційного права: світоглядні й загальнотеоретичні засади. Харків: Майдан, 2013. 360 с.

REFERENCES

1. Brestovitskaya, N. M. (2006). Teoreticheskiye i sotsiokulturnyye osnovaniya kontseptualizatsii problemy svobody slova v evropeyskoy traditsii. *Doctor's thesis*. Sankt-Peterburg [in Russian].
2. Dubrovina, M. A. (2007). Zashchita konstitutsionnogo prava na svobodu mysli i slova v sovremennoy Rossii. *Candidate's thesis*. Saratov [in Russian].
3. Muratov, M. Ya. (2002). Pravo na svobodu slova (istoriya i sovremennost). *Candidate's thesis*. Moskva [in Russian].
4. Snetkov, V. N. (2001). Sredstva massovoy informatsii kak faktor realizatsii svobody slova i prava na informatsiyu: politiko-pravovoy aspekt. *Doctor's thesis*. Sankt-Peterburg [in Russian].
5. Dmitriyev, Yu. A., Zlatopolskiy, A. A. (1994). Grazhdanin i vlast. Moskva: Progress [in Russian].
6. Voyenne, B. (1970). Le droit à l'information. Paris: Aubier-Montaigne, DL. URL: <http://www.sudoc.abes.fr/DB=2.1/SRCH?IKT=12&TRM=001829629> [in French].
7. Korchenkova, N. Yu. (2000). Stanovleniye teoretiko-pravovoy kontseptsii prava na informatsiyu. *Candidate's thesis*. Nizhniy Novgorod [in Russian].
8. Aristova, I. V., Baranov, O. A., Dzoban, O. P. et al. (2019). Yuridichna vidpovidalnist za pravoporushennya v informatsiyniy sferi ta osnovi informatsiynoyi deliktologiyi. Kiyv: KVITS [In Ukrainian].
9. Pinto, R. (1995). La liberie d'opinion et d'information. Controle jurisdictionnel et controle administratif. Domat, Montchrestien [in French].
10. Gomig, G-H. (2017). Auperangsfreiheit und Informationsfreiheit als Menschenrechte. URL: <http://books.google.com.ua/> [in German].
11. Koren, M. (2017). Tell me! The right of the child to information, thesis. URL: <http://books.google.com.ua/> [in English].
12. Schuijt, G. (1987). Werkers van het woord. Media en arbeidsverhoudingen in de journalistiek. Deventer: Kluwer [in English].
13. Meij, J. de. (1971). Wat is toch vrijheid van nieuwsgaring? Selectiviteit in de massacommunicatie. Kluwer, Deventer [in English].
14. Weeramantry, c. G. (2013). Access to information: a new human right. The right to know. URL: <http://elib.uum.edu.my/kip/Record/um836342> [in English].
15. Malko, A. V. (1995). Pravo grazhdanina na informatsiyu. *Obshchestvennyye nauki i sovremennost – Social Sciences and Modernity, issue 5, 56–62* [in Russian].
16. Dzoban, O. P. (2013). Filosofiya informatsiynogo prava: svitoglyadni y zagalnoteoretichni zasadi. Kharkiv: Maydan [In Ukrainian].

Жданенко Светлана Борисовна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

Мелякова Юлия Васильевна, кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

СУЩНОСТНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВА НА ИНФОРМАЦИЮ

Показано, что право на информацию и свобода слова являются двумя обособленными элементами более широкого понятия свободы информации. Право на информацию не поглощается свободой слова, имеет собственную сущность и функцию относительно удовлетворения определенных интересов субъектов. Доказывается, что право на доступ до информации гарантирует реализацию более широкого по содержанию права на информацию. Обосновывается потребность комплексного философского изучения информационной свободы человека и ее правового регулирования.

Ключевые слова: права человека, право на информацию, информационные права и свободы, свобода слова, свобода информации, право на доступ к информации.

Zhdanenko Svitlana Borysivna, PhD in Philosophy,
Associate Professor, Associate Professor of Philosophy Department,
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

Meliakova Yuliia Vasylivna, PhD in Philosophy,
Associate Professor, Associate Professor of Philosophy Department,
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF THE RIGHT TO INFORMATION

Problem setting. *The problem of protecting information freedom and finding its effective means is relevant for many countries. It is important for countries with a totalitarian past. Of particular importance for the protection of information freedom is the activity of non-state institutions. In this regard, it is necessary to develop the conceptual bases of the right to information. Currently, there are no unambiguous approaches to the definition of the essence of the right to information. Considerable attention is paid to the relation between the right to information and other information rights and freedoms. First of all, there is interest in the relation between the right to information and freedom of speech, since the right to information is derived from freedom of speech. The need to institutionalize*

the right to information actualizes the problem of determining its essence and content by correlating with other similar concepts.

Recent research and publications suggest that the problem of the right to information and its relation to freedom of speech is well developed. The right to information is considered as a composite part of the freedom of speech and press. Another approach assumes the independent status of the right to information, as it provides a person with the process of adaptation in society. The right to information acts as a social copy of the traditional freedom of speech. Separately considered the right to information in the context of the right to free access to information. However, no single concept of the right to information has been formulated.

Paper objective. *The aim of the paper is to attempt a philosophical conceptualization of the human right to information.*

Paper main body. *The right to information is more meaningful than freedom of speech. It is not absorbed by the freedom of speech and is not its element. It implies the right to objective information about events in society, and freedom of speech is aimed at the free circulation of thoughts and positions of particular individuals. For the realization of the right to information, free access to sources of meaningful information is important. And for the exercise of freedom of speech such access is not significant. Freedom of speech provides a free discussion of events in society, and with the help of the right to information, civil society is provided with information for public debates.*

Of particular note is the relation between the concepts of “right to information” and “freedom of information”. Freedom of information is considered as an element of freedom of speech, which consists in the authority to disseminate messages and to receive information freely. On the other hand, the concept of information includes the concepts of “opinion”, “free word”, “position”. It means that freedom of information includes in its content the traditional freedom of speech.

In the sphere of information rights, there are active and passive aspects. The right to information can be considered as a passive form of freedom of information, and freedom of speech as active. At the same time, freedom of information in the broad sense includes absolutely all information rights and freedoms of citizens, covers the sphere of communication and information activities. Freedom of communication is the ability of each person to communicate, transmit or receive information. The protection of communication processes through its legalization acts as freedom of information.

There are two forms of freedom of information: individual and institutional. Institutional freedom of information includes freedom of the press, broadcasting and freedom of other media. For it, freedom of search and getting information as a basic element in the work of the media is of particular importance. Freedom of information ensures the free and unhindered circulation of information in society and at the same time guarantees non-interference in the sphere of individual information activities of a person.

Often the right to information is replaced by the right to access information. From the point of view of constitutional law, this approach is justified, since it is considered as one of the basic political rights. It can be specified as the right to access the official information, often hidden by the authorities. In this regard, it is necessary to develop and specify the

obligation of state bodies to provide information to the public. Since the realization of different rights at all levels requires access to relevant information, this right becomes special for a person. Access to sources is a criterion for distinguishing the right to information and freedom of speech. The development of information technologies, which makes real the principle of equal access to information of all interested parties, is essential for this process.

It is obvious that the right to information in its content is wider than the right to access information. But the right of access guarantees the realization of the right to information. At the same time, both of these rights perform the same social functions and are terminologically interrelated.

Conclusions of the research. *Thus, the right to information holds a special place among other information rights. This is due to the specifics of its content, object and subject composition, legal properties. But no less significant is the role that the right to information plays in the socio-political practice of the country. Only the right to information actually ensures the interrelation of civil society and the state, gives the individual the status of an active subject of social life and guarantees the mechanisms of democratic responsibility within a democracy.*

Keywords: *human rights, the right to information, information rights and freedoms, freedom of speech, freedom of information, the right of access to information.*

